

Ключевые слова: юридический факт, договор, завещание, наследственный договор, административный акт, государственная регистрация прав на недвижимое имущество, приобретаемая давность.

Summary

Mayka N. Concept and types of legal facts, which are the basis of nascence the legal establishment the limited use another person's real property.

The article deals with the legal regulation of the basis nascence the legal establishment the limited use another person's real property. The author provides characteristics some types of legal facts, that mediate occurrence these legal establishment. Formed the deals for improving the current legislation of Ukraine.

Key words: legal fact, contract, testament, ancestral contract, administrative act, the state registration of property rights, usucaption.

УДК 347.4

К. Е. НАСУРЛАЄВА

*Катерина Енверівна Насурлаєва, аспірантка
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ІНЖИНІРИНГУ

В умовах стрімкого розвитку ринкової економіки в Україні особливого значення набуває такий вид цивільного зобов'язання, як договір інжинірингу. Необхідність наукового дослідження цивільно-правових відносин за договором інжинірингу зумовлена рядом державних завдань, що, зокрема, знайшли своє закріплення в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2001 р. № 498-р, яке визначає інжинірингову діяльність як пріоритетний напрям розвитку експорту¹.

Інжиніринг в Україні є доволі молодим видом господарської діяльності і наразі на науковому рівні ще не вироблено однозначної дефініції та не вирішено більшість питань, пов'язаних з регулюванням цивільно-правових відносин за договором інжинірингу. Актуальним нині є питання про сторони такого договору.

Кожен договір проявляє себе через власні елементи. До елементів договору як правовідношення насамперед належать його сторони. Можливість бути стороною договору започатковано на висхідних положеннях актів цивільного законодавства. Так, умовами участі у цих правовідносинах є наявність правоздатності та дієздатності. Сторонами досліджуваного договору є виконавець і замовник.

Виконавець може бути один або декілька, зокрема на основі послідовних договорів чи договорів субпідряду. У будь-якому разі в інжинірингових відносинах йдеться про висококваліфікованих професіоналів: інженерів, конструкторів, дизайнерів, технологів, будівельників, зокрема інжинірингові фірми. Замовник у свою чергу приймає виконану роботу та оплачує результат.

Виконавцем у досліджуваному договорі зазвичай є юридична особа, яка спеціалізується на виконанні цих робіт, є суб'єктом підприємництва і в силу свого правового становища може виконувати інжинірингові роботи. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» проєктні та будівельні роботи (до яких належить також інжиніринг) передбачають ліцензування такої діяльності².

Як справедливо стверджують практики, під кожен вид інжинірингових робіт, який потрібен компанії, необхідні відповідні фахівці і техніка. При цьому на інжинірингові роботи особливі вимоги до фахівців – обов'язкова робота в штаті і досвід роботи не менше п'яти років. Техніка, інструменти мають бути обов'язково підтвержені метрологічною перевіркою. При обстеженні технічного стану будівель, споруд і інженерних мереж потрібна власна лабораторія. На техніку мають бути техпаспорти. Підприємство повинно бути забезпечене нормативно-технічною літературою, підтвержене договорами, накладними або актами прийому-передачі. У організації мають бути створені спеціальні відділи – такі, наприклад, як кошторисний, планово-договірний, юридичний супровід ведення договорів тощо³.

Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців»⁴ встановлено, що цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи виникають з моменту її державної реєстрації, з чим пов'язується набуття статусу юридичної особи⁵, але це не зовсім так.

Загальноприйнятим є те, що юридична особа набуває необхідного обсягу правоздатності з моменту створення, тобто з моменту державної реєстрації (ч. 4 ст. 87, ст. ст. 91, 92 ЦК України). Відтак із моменту свого виникнення інжинірингова компанія має всі цивільні права та обов'язки, які властиві юридичним особам.

Так, звертаючись до міжнародної практики, М. Вольф в 40-х рр. минулого століття порушив питання про здатність до укладення договорів, що зазвичай мали назву торгових (комерційних) угод, тобто договорів, які укладали між собою купці або з іншими діловими особами – договорів ділового типу: договорів продажу, договорів про надання послуг, про страхування, про оборотні документи, морські договори тощо. Стосовно

цих договорів англійські судді, як правило, застосовували такий самий колізійний принцип, як і для угод неторговельного характеру: принцип доміцилія. Разом із тим є рішення, відповідно до яких здатність до укладення торговельних угод визначалася не за правом доміцилія, а за місцем укладення угоди. Згодом задля стійкості торговельних відносин принцип доміцилія було пом'якшено наступним чином: сторона, яка бере участь у договорі, не може посилається на власну «нездатність» за законом доміцилія, якщо вона була здатна за законом місця укладення договору⁶.

У сфері міжнародного приватного права більшості країн існує положення, аналогічне встановленому французькою судовою практикою: «француз не може бути зобов'язаний знати закони різних держав, що стосуються повноліття... для дійсності угоди достатнім є те, що француз діяв не легковажно, добросовісно та не допускав необережності». Така норма була прийнята законодавством різних країн, зокрема Алжира, Німеччини, Сирії, Італії.

Вітчизняне законодавство визначає, що фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними цивільної дієздатності згідно з законами України. Фізичні особи, які постійно проживають на території нашої країни, мають зазначене право, якщо вони зареєстровані як підприємці. Фізичні особи, які не проживають на території України постійно, мають зазначене право, якщо вони є суб'єктами господарської діяльності за законом держави, в якій вони постійно проживають або громадянами якої вони є. Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи.

Стаття 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» встановлює, що суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору (контракту), мають бути здатними до укладення договору (контракту) відповідно до цього та інших законів України та/або закону місця укладення договору⁷. Це означає, що для з'ясування договірної правосуб'єктності сторони зовнішньоекономічного договору (однією зі сторін якого є український суб'єкт господарювання) законодавець пропонує використовувати альтернативно дві колізійні прив'язки: односторонню, яка завжди відсилає до права України, та закон місця укладення договору.

У вітчизняній юридичній літературі міститься концепція, згідно з якою правосуб'єктність юридичних осіб має спеціальний характер⁸. Тобто правоздатність та дієздатність юридичної особи повинна відповідати статуту юридичної особи, її статутним цілям. Цивільний кодекс УРСР 1963 р. регламентував, що правоздатність юридичної особи повинна відповідати встановленим цілям її діяльності (ст. 26)⁹. За радянських часів цей принцип закріплював планове ведення народного господарства, вимагав, щоб кожна з організацій діяла у точній відповідності з планом. З прийняттям у 2003 р. Цивільного кодексу України поняття правоздатності юридичної особи наповнилося новим змістом.

Наразі у вітчизняній юридичній доктрині правоздатність юридичної особи вважається універсальною^{10,11}. Отже, з моменту створення будь-якої юридичної особи має всі цивільні права і обов'язки, властиві юридичним особам. Ця концепція викладена в абз. 2 ч. 1 ст. 80, ст. 91 ЦК України.

Проте було б помилковим, зазначає В.І. Борисова, вважати, що правоздатність усіх без винятку юридичних осіб має універсальний характер¹². Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 91 ЦК України юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після отримання ними спеціального дозволу (ліцензії). Наявність таких та інших обмежень для юридичних осіб виправдана. Інакше був би втрачений будь-який державний контроль за діяльністю юридичних осіб, без якого неможливо обійтись і в ринковій економіці.

Доктор юридичних наук В. С. Мілаш, яка критикує зв'язок між спеціальною та загальною правоздатністю і ліцензуванням, зазначає, що коли фізична особа отримує ліцензію для зайняття певною діяльністю, то в цьому разі її правоздатність, як і раніше, вважається загальною¹³. Вона стверджує, що ліцензія вказує на момент виникнення дієздатності і пов'язує спеціальну правоздатність господарської організації зі встановленими цілями діяльності в установчих документах та ролі, в якій виступає господарська організація у конкретних договірних відносинах.

Професор Р. Б. Шишка, вказуючи на таку особливість діяльності юридичних осіб, висловлює тезу, що в цьому разі дієздатність юридичної особи виникає перманентно, а тому і правосуб'єктність таких юридичних осіб називає перманентною, яка може розширюватися та звужуватися¹⁴. На наш погляд, таке визначення правосуб'єктності юридичної особи, не звужуючи її в цілому, є більш обґрунтованим та конструктивним.

Відповідно до ст. 91 юридична особа може мати такі ж самі цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. В. М. Кравчук вважає, що джерелом правоздатності організацій є правоздатність її засновників, тому обсяг правоздатності організацій не може бути більшим, ніж обсяг правоздатності її засновників¹⁵. З цим поглядом на правоздатність ми не можемо погодитись. Чинне законодавство передбачає, що певні види діяльності може здійснюватися лише юридичною особою. Це дає нам підставу стверджувати, що юридичні особи створюються саме з метою розширення можливостей фізичної особи для здійснення тих видів діяльності, які вона не може провадити без отримання нею відповідного статусу.

Зокрема, потребує уточнення питання можливості укладення договорів філіями юридичної особи. З цього приводу звернемося до п. 1 Роз'яснення президії Вишого Арбітражного суду України «Про укладення договорів відособленими підрозділами юридичних осіб», де зазначено, що за наявності належно оформлених повноважень юридичної особи керівники її відособлених підрозділів (філій, представництв, відділень) мають право укладати договори від імені юридичної особи у межах наданих їм повноважень¹⁶. Право

керівника філії чи представництва визначені ч. 4 ст. 95 ЦК та ч. 2 ст. 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» і зв'язується з довіреністю, як підставою для вчинення юридичних дій від імені юридичної особи, у тому числі укладати договори,

Таким чином, з огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що субпідрядні (співвиконавські) складові не виключені і цілком ймовірні. Відносини між провідним виконавцем і співвиконавцями будуються за принципом: перший є відповідальним за весь обсяг робіт перед замовником. Співвиконавці зазвичай укладають договори лише на частину робіт. Провідний виконавець організовує, фінансує та контролює виконання робіт, які проводять співвиконавці, та несе відповідальність перед замовником за виконання всього обсягу робіт, що проводяться його співвиконавцями та їх контрагентами.

Замовниками інжинірингових послуг можуть бути фізичні особи. Цивільна правоздатність виникає у них з народження, а дієздатність у повному обсязі настає з 18 років або з моменту реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, а також з моменту надання цивільної дієздатності у випадках, передбачених ст. 35 ЦК України.

Роблячи висновки, можемо зазначити, що замовником за договором інжинірингу можуть бути: 1) фізичні особи; 2) юридичні особи та їх структурні підрозділи; 3) державні органи та органи місцевого самоврядування, якщо цей договір укладається на підставі державного замовлення і на конкурсній основі,

Виконавцями за цими договорами можуть бути: 1) фізичні особи – професіонали; 2) юридичні особи, які спеціалізуються на наданні інжинірингових послуг.

¹ Про схвалення Програми стимулювання експорту продукції : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2001 р. № 498-р : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/498-2001-%D1%80?nreg=498-2001-%F0&find=1&text=%B3%ED%E6%E8%ED%B3&x=-845&y=-11117#w11>

² Про ліцензування певних видів діяльності : Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/222-19/page>

³ Ліцензія на інжинірингові роботи // Гаск Консалт : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gask.com.ua/inzhiniringovie-rabotu?language=ua>

⁴ Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31. – Ст. 263.

⁵ Фролов В. Д. Правові аспекти реалізації правосуб'єктності юридичної особи / В. Д. Фролов // Вісник господарського судочинства. – 2004. – № 2. – С. 219–225.

⁶ Вольф М. Международное частное право. / М. Вольф, – М. : Изд-во иностранной лит-ры, 1948. – 702 с.

⁷ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон УРСР від 16 квітня 1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

⁸ Підпригоро О. А. Цивільне право: підруч. для студентів юрид. вузів та факультетів / О. А. Підпригоро. – К.: Вентурі, 1997. – 480 с.

⁹ Цивільний кодекс Української РСР 1963 р. [Електронний ресурс]. – К. : Інфодиск : Законодавство України, 2008. – Назва з титул. екрану.

¹⁰ Цивільне право України: Курс лекцій : у 6 т. / за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. – Х. : Еспада. – Т. 1. – Кн. 2. – 2004. – 392 с.

¹¹ Гражданское право. Учебник: в 3 т. / [под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого]. – М. : Проспект. – Т. 2. – 1998. – 632 с.

¹² Цивільне право України: [підручник]: У 2-х томах. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – Т. 1. – 480 с.

¹³ Мілаш В. С. Підприємницький (комерційний) договір: поняття та правові особливості / В. С. Мілаш. – Полтава : АСМІ, 2004. – 148 с.

¹⁴ Шишка Р. Б. Предпринимательское право Украины : учеб. / Р. Б. Шишка, А. М. Сытник, В. Н. Левков и др. ; под общ. ред. Р. Б. Шишки. – Х. : Эспада, 2001. – 624 с.

¹⁵ Кравчук В. Про правоздатність юридичних осіб: окремі питання / В. Кравчук // Право України. – 1999. – № 11. – 145 с.

¹⁶ Про укладення договорів відособленими підрозділами юридичних осіб : роз'яснення президії Вищого Арбітражного суду України від 30 березня 1995 р. № 02-5/220 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_220800-95

Резюме

Насурлаєва К. Е. Сторони договору інжинірингу.

Стаття присвячена таким елементам договору інжинірингу, як сторони. Проаналізовано погляди вітчизняних вчених та твердження практиків щодо вказаної дефініції. У ході дослідження встановлено, що замовником за договором інжинірингу можуть бути фізичні або юридичні особи та їх структурні підрозділи, державні органи та органи місцевого самоврядування, а виконавцями за цими договорами можуть бути фізичні особи – професіонали та юридичні особи, які спеціалізуються на наданні інжинірингових послуг.

Ключові слова: договір інжинірингу, сторони договору, замовник, співвиконавець, універсальність, фізична особа.

Резюме

Насурлаєва Е. Э. Стороны договора инжиниринга.

Статья посвящена таким элементам договора инжиниринга, как его стороны. Проанализированы взгляды отечественных ученых и утверждение практиков по указанной дефиниции. В ходе исследования установлено, что заказчиком по договору

инжиниринга могут быть физические или юридические лица и их структурные подразделения, государственные органы и органы местного самоуправления, а исполнителями по этим договорам могут быть физические лица – профессионалы и юридические лица, которые специализируются на предоставлении инженеринговых услуг.

Ключевые слова: договор инженеринга, стороны договора, заказчик, соисполнитель, универсальность, физическое лицо.

Summary

Nasurlaieva K. The engineering contracts parties.

The article is devoted to elements of the contract of engineering, like him. The views of local scientists and practitioners statement said definition. The study determined that the the customer under the contract engineering can be physical or legal persons and their structural units, state agencies and local governments, and artists to these contracts be physical persons – professionals and legal entities that specialize in providing engineering services.

Key words: contract engineering, parties to the agreement, the customer, subcontractor, versatility, individual.

УДК 347.9 + 342.5

О. Ю. ОДОСІЙ

Ольга Юрїївна Одосїй, здобувач Київського університету права НАН України

ВИКОНАННЯ УХВАЛИ СУДУ ПРО НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО, ЩО НАЛЕЖИТЬ ВІДПОВІДАЧЕВІ І ЗНАХОДИТЬСЯ В НЬОГО АБО В ІНШИХ ОСІБ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Інститут забезпечення цивільного позову перебуває в тісному зв'язку з інститутом виконавчого провадження. Адже вжиття заходів щодо забезпечення позову дає змогу гарантувати ефективне виконання судових рішень у цивільних справах.

Метою застосування арешту на майно, що належить відповідачеві і знаходиться у нього або в інших осіб, як заходу забезпечення цивільного позову, є досить обґрунтоване припущення, що майно, яке є у відповідача на момент пред'явлення позову, може зникнути, зменшитися за кількістю або погіршитися за якістю на момент виконання рішення суду.

Тож слід зазначити, що виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій органів і посадових осіб, визначених у Законі України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV (далі – Закон), що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підприємствах, у межах повноважень та у спосіб, визначені Законом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню (згідно зі ст. 1 Закону)¹.

Примусове виконання рішень в Україні покладається на Державну виконавчу службу, яка входить до системи органів Міністерства юстиції України (відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону).

Як впливає із п. 2 ч. 2 ст. 17 Закону, підлягають виконанню державною виконавчою службою такі виконавчі документи, як ухвали судів у цивільних справах. У тому числі ухвали суду про забезпечення цивільного позову.

Таким чином, виконавчими документами щодо забезпечення позову є ухвали суду про накладення арешту на майно або грошові кошти, що належить відповідачеві і знаходиться у нього або в інших осіб.

Метою накладення арешту на майно боржника є: 1) забезпечення збереження майна боржника, що підлягає подальшій передачі стягувачеві або реалізації; 2) виконання рішення про конфіскацію майна боржника; 3) виконання ухвали суду про накладення арешту на майно, що належить відповідачу і знаходиться у нього чи в інших осіб².

Отже, накладення арешту на майно здійснюється також на підставі ухвали суду про накладення арешту на майно, що належить відповідачу і знаходиться у нього чи в інших осіб, що постановлена у порядку ст. 151 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України).

У п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову» від 22 грудня 2006 р. № 9 (далі – ППВСУ № 9) зазначається, що відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 152 ЦПК України позов майнового характеру дозволяється забезпечувати шляхом накладення арешту на майно або грошові кошти, що належать відповідачеві і знаходяться у нього або в інших осіб³.

Таким чином, застосування даного заходу забезпечення позову можливе лише у разі забезпечення позову майнового характеру.